

Ženy zbavené slobody

*Výňatok z desiatej všeobecnej správy,
zverejnenej v roku 2000*

Predbežné poznámky

21. Vo viacerých predchádzajúcich všeobecných správach CPT vymedzil kritériá, ktorými sa riadi pri návšteve rôznych miest zadržiavania vrátane policajných staníc, väzníc, záchytných stredísk pre zaistených cudzincov, psychiatrických zariadení a zariadení na zadržiavanie mladistvých.

Výbor prirodzene uplatňuje uvedené kritériá rovnako vo vzťahu k ženám, ako aj k mužom zbaveným slobody. Vo všetkých členských štátoch Rady Európy však ženy tvoria pomerne malú menšinu osôb zbavených slobody. Vzhľadom na túto skutočnosť môže byť pre štát veľmi nákladné zabezpečiť osobitné podmienky pre zadržiavané ženy. Často sa preto stáva, že tieto ženy sú umiestňované len v menšom počte zariadení (ktoré sa niekedy nachádzajú ďaleko od ich domova a od závislých detí), v priestoroch pôvodne navrhnutých na zadržiavanie mužov (ktorí sú niekedy umiestnení spolu s nimi). Vzhľadom na tieto okolnosti sa vytvoreniu bezpečného a slušného prostredia pre ženy zbavené slobody musí venovať osobitná pozornosť.

Na zdôraznenie významu, ktorý CPT pripisuje predchádzaniu zlého zaobchádzania so ženami zbavenými slobody, sa rozhodol venovať túto kapitolu svojej desiatej všeobecnej správy opisu niektorých špecifických otázok, na ktoré sa zameriava v tejto oblasti. Výbor dúfa, že takýmto spôsobom národné orgány zreteľne oboznámi so svojimi názormi na spôsob, akým by sa malo zaobchádzať so ženami zbavenými slobody. Rovnako ako v predchádzajúcich rokoch **by CPT uvítal pripomienky k tejto podstatnej časti svojej všeobecnej správy.**

22. Hneď úvodom treba zdôrazniť, že CPT venuje pozornosť otázkam identifikovaným v tejto kapitole bez ohľadu na to, akú povahu má miesto zadržiavania. Aj napriek tomu skúsenosti CPT naznačujú, že zvýšené riziko z hľadiska telesnej a/alebo psychologickej integrity žien zbavených slobody sa objavuje v období tesne nasledujúcom po tom, ako sú zbavené slobody. Z tohto dôvodu by sa mala venovať osobitná pozornosť dodržiavaniu ďalej uvedených kritérií práve v tejto fáze.

Výbor tiež zdôrazňuje, že všetky normy, ktoré vypracúva pre túto oblasť, by sa mali považovať za doplnok noriem ustanovených v mnohých ďalších medzinárodných dokumentoch vrátane Európskeho dohovoru o ľudských právach, Dohovoru OSN o právach dieťaťa, Dohovoru OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien a Súboru princípov OSN na ochranu všetkých zadržiavaných alebo väznených osôb v akejkoľvek forme.

Personál pozostávajúci z príslušníkov oboch pohlaví

23. Ako zdôraznil CPT v deviatej všeobecnej správe, personál pozostávajúci z príslušníkov oboch pohlaví je významnou poistkou proti zlému zaobchádzaniu na miestach zadržiavania. Prítomnosť mužov aj žien môže pozitívne vplyvať na étos zariadenia aj na posilnenie pocitu normálnosti v mieste zadržiavania.

Existencia personálu tvoreného príslušníkmi oboch pohlaví umožňuje, aby rodovo citlivé úlohy, napr. osobné prehliadky, vykonávali na to vhodní pracovníci. v tejto súvislosti CPT opätovne zdôrazňuje, že osoby zbavené slobody by mali prehliadať len príslušníci personálu rovnakého pohlavia, a že všetky prehliadky, pri ktorých sa musí zadržiavaná osoba vyzliecť, by sa mali konať mimo dohľad dozorného personálu opačného pohlavia.

Oddelené umiestnenie žien zbavených slobody

24. K starostlivosti, ktorú je štát povinný zabezpečiť pre osoby zbavené slobody, patrí aj zodpovednosť za ich ochranu pred každým, kto by im chcel ublížiť. CPT sa občas stretol s tvrdeniami o týraní žien ženami. Častejšie sa však objavujú tvrdenia o zlom zaobchádzaní zadržiavaných žien zo strany mužov (najmä o sexuálnom obťažovaní vrátane verbálnych prejavov so sexuálnymi náznakmi), najmä ak štát nezabezpečil oddelené umiestnenie žien zbavených slobody a ak dozorný personál v týchto zariadeniach netvorí prevažne ženy.

Ženy zbavené slobody by mali byť zásadne umiestnené oddelene od mužov zadržiavaných v tom istom zariadení. Niektoré štáty však začali pracovať na riešení umožňujúcich spoločné bývanie manželských partnerov (pokiaľ sú obidvaja partneri zbavení slobody) a/alebo istú mieru kontaktov medzi príslušníkmi opačného pohlavia vo väzniciach. CPT víta takéto progresívne riešenia pod podmienkou, že s nimi uväznené osoby súhlasia, sú starostlivo vyberané a je zabezpečený primeraný dohľad.

Rovnaký prístup k aktivitám

25. Ženy zbavené slobody by mali mať rovnaký prístup k zmysluplným aktivitám (práca, tréning, vzdelávanie, šport, atď.) ako muži. Ako výbor uviedol vo svojej poslednej všeobecnej správe, delegácie CPT sa príliš často stretávali s tým, že uväzneným ženám sa ponúkali aktivity, ktoré sa pre ne považovali za „vhodné“ (ako je šitie alebo ručné práce), zatiaľ čo väznení muži mali prístup k príprave na povolanie podstatne odbornejšej povahy.

Podľa názoru CPT môže takýto diskriminačný prístup len posilňovať zastarané stereotypy sociálnej úlohy žien. Navyše, v závislosti od okolností, odoprenie rovnakého prístupu žien k režimovým aktivitám sa môže kvalifikovať ako ponižujúce zaobchádzanie.

Prenatálna a popôrodná starostlivosť

26. Treba vyvinúť maximálne úsilie na zabezpečenie osobitných výživových potrieb tehotných väzenkýň, ktorým by sa mala poskytovať strava s vysokým obsahom bielkovín bohatá na čerstvé ovocie a zeleninu.

27. Platí pravidlo, že deti by sa nemali rodiť vo väzení a v členských štátoch Rady Európy býva bežnou praxou, že tehotné väzenkyne sa v primeranom momente preložia do nemocnice nachádzajúcej sa mimo zariadenia.

CPT sa napriek tomu občas stretáva s tým, že tehotné ženy bývajú počas gynekologickej prehliadky a/alebo pôrodu pripútané alebo inak upevnené na lôžko alebo pripevnené k iným kusom nábytku. Tento prístup je úplne neprijateľný a rozhodne ho možno označiť za neľudské a ponižujúce zaobchádzanie. Je možné a nevyhnutné nájsť iné spôsoby zaistenia bezpečnosti.

28. Mnohé ženy nachádzajúce sa vo väzniciach sú hlavnými živiteľkami detí alebo iných osôb, na ktoré môže mať ich uväznenie nepriaznivý vplyv.¹

Zvlášť problematickou otázkou v tejto súvislosti je, či – a ak áno, ako dlho – by mali dojčatá a malé deti zostať vo väzení so svojimi matkami. Je to ťažká otázka, keďže na jednej strane väznice jednoznačne netvorí primerané prostredie pre dojčatá a malé deti, zatiaľ čo na druhej strane nútené oddelenie matiek od detí je nanajvýš nežiaduce.

29. Podľa názoru CPT sa vo všetkých prípadoch musí ako rozhodujúci princíp uplatňovať najlepší záujem dieťaťa. To predovšetkým znamená, že prenatálna aj popôrodná starostlivosť poskytovaná vo väzení by mala byť rovnocenná starostlivosti, aká je dostupná v externom prostredí. Pokiaľ sú dojčatá a malé deti držané vo väzenskom prostredí, mali by na ne dohliadať odborníci na sociálnu prácu a vývin dieťaťa. Cieľom by malo byť vytvoriť prostredie zamerané na dieťa, bez viditeľných charakteristík väzenského prostredia, ako sú uniformy alebo rinčiace zväzky kľúčov.

Mal by sa tiež zabezpečiť normálny rozvoj pohybových aj kognitívnych schopností malých detí nachádzajúcich sa vo väzniciach. Vo väznici by pre ne mali byť zabezpečené najmä primerané možnosti na hranie a vychádzky a vždy, keď to je možné, by sa im malo umožniť opustiť zariadenie a poznať normálny život mimo jeho múrov.

Aj uľahčením možností starostlivosti o dieťa príbuznými mimo väzenského zariadenia sa môže prispieť k zdieľaniu zodpovednosti za jeho výchovu (napríklad otcom dieťaťa). Ak to nie je možné, malo by sa zväžiť zabezpečenie prístupu k detským jaslám. Takéto riešenia môžu väzneným ženám umožniť účasť na pracovných a iných aktivitách vnútri väzenia v miere, aká by inak nebola možná.

Otázky hygieny a zdravia

30. Výbor upozorňuje aj na rad otázok súvisiacich s hygienou a zdravím, pri ktorých sa potreby žien zbavených slobody podstatne líšia od potrieb mužov.

31. Primeraným spôsobom by sa mali riešiť špecifické požiadavky žien na **osobnú hygienu**. Zvlášť dôležitý je okamžitý prístup k sanitárnym a hygienickým zariadeniam, možnosť bezpečnej likvidácie krvou znečistených artiklov a poskytovanie hygienických potrieb, ako sú hygienické vložky a tampóny. Nezabezpečenie týchto základných potrieb sa samo osebe môže rovnať zlému zaobchádzaniu.

32. Zároveň je nevyhnutné osobám zbaveným slobody poskytovať **zdravotnícku starostlivosť** rovnakého štandardu, akú dostávajú pacienti v externom prostredí.

U žien zbavených slobody zásada rovnakej starostlivosti predpokladá, aby zdravotnícku starostlivosť poskytovali lekári a zdravotné sestry špecializovaní na oblasť zdravia žien vrátane gynekológie.

¹ Pozri aj odporúčanie č. 1469 (2000) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy týkajúce sa matiek a detí vo väzniciach.

Navyše, pokiaľ sú v externom prostredí k dispozícii preventívne zdravotnícke opatrenia osobitne určené pre ženy, ako je skrining na zistenie rakoviny prsníka alebo krčku maternice, mali by sa uplatňovať aj vo vzťahu k ženám zbaveným slobody.

Rovnaké zaobchádzanie tiež znamená, že na miestach zadržiavania sa musí rešpektovať právo ženy na telesnú integritu rovnako ako v externom prostredí. Ak majú ženy na slobode prístup k tzv. tabletkám typu „ráno po“ a/alebo iným formám prerušenia tehotenstva v ďalších štádiách gravidity, za rovnakých podmienok by k nim mali mať prístup aj ženy zbavené slobody.

33. Zásadne platí, že väznené osoby, ktoré pred uväznením nastúpili na liečebný program, by v ňom mali mať možnosť pokračovať aj po zadržaní. v tomto kontexte treba vyvinúť úsilie na zabezpečenie primeraného prísunu špeciálnych liekov pre ženy aj na miestach ich zadržiavania.

Konkrétne v súvislosti s antikoncepčnými tabletkami treba pripomenúť, že tento liek možno predpísať aj z iných lekárskeho dôvodov než je zabrániť počatiu (napr. na zmiernenie menštruačných ťažkostí). Skutočnosť, že uväznenie ženy ako také podstatne znižuje pravdepodobnosť počatia počas uväznenia, nie je dostatočným dôvodom na neposkytnutie tejto medikácie.